

SZÁLA ERZSÉBIET*

A Seltenhoferek és az első tűzoltóegyesület Magyarországon

HARANGÖNTÉS SOPRONBAN

A városi fegyvertár gondozója, **Pfistermeister József** ágyúöntő volt az első harangöntő Sopronban. Műhelye a várostorony mellett állott. Pfistermeister 1745-ben szerezte meg a polgárjogot. „Tűzzeljáró műhelye” a Bécsi kapun kívül működött, legalábbis 1760-ban itt kapott telket a meglévő öntő mellé. Pfistermeister harangjai Káld, Túrje, Dömölk, Sarród, Fertőszéplak, Csepreg, Kismarton, Lajtapordány templomaiba kerültek.

Pfistermeister 1772-ben halt meg. Három leánya volt, valamint fia, Ferenc Antal, aki később Kőszegen lett harangöntő. Feltehetően az ő munkája a sopronbámfalvai templom harangja.

Pfistermeister özvegye azután hozzámert egy segédjükhöz, s halálakor e segédre, **Köchei János**ra hagyta a műhelyt a teljes vagyonnal együtt. Köchel János György nürnbergi származású harangöntő, aki 1777-ben tovább bővítette harangöntő műhelyét. Halálakor, 1808-ban műhelyét segédjére, **Mahr Ferenc**re hagyta, aki Bánfalván született. Mahr a műhellyel egy időben szerezte meg a soproni polgárjogot, s előzőleg egy házat a városban.

A francia háborúk idején devalválódott a pénz, s ekkor tönkrement Mahr virágzó műhelye is. Először házat (1813), majd kertjét (1816), s végül az öntőházat, raktárral, bolttal együtt (1817) is kénytelen volt eladni. A hajdani ház **Kilián** könyvkereskedő tulajdona lett, a többit **Seltenhofer Keresztély Frigyes** és neje, **Jozefa** vásárolták meg.

Seltenhofer Frigyes Keresztély 1815. november 2-án jelentkezett a városnál. Bécsből érkezett segédként. A tanács szívesen fogadta, de kikötötte, hogy mesterremeket kell készítenie.

Seltenhofer ajánlatát 1816. szeptember 16-án tárgyalta újra a tanács, mert az időközben elkészítette a mesterremeket, de üzletet még ekkor sem alapíthatott, mert a polgárjogot csak 1817-ben szerezte meg.

Seltenhofer 1817. szeptember 24-én árverésen megvette a korábbi Pfistermeister–Köchel–Mahr-műhelyt. Eredetileg a Lénárt-kapu közelében szeretett volna telket műhelye számára, de erre nem kapta meg az engedélyt. A Mahr-műhely megvétele után, később, azonban mégis kiköltözött műhelyével a Győri út elejére.

Seltenhofer Frigyes Keresztély három évtizedig működött Sopronban. 1819 és 1840 között

* Nyugat-Magyarországi Egyetem Pedagógiai Főiskolai Kara, 9400 Sopron, Ferenczy János utca 5. Telefon: 99/512-844.

22 harangot készített a következő községek számára: Hidegség, Locsmánd, Fertőfehéregyháza, Ágfalva, Olmütz, Nemesládony, Nagygeresd, Lajtaszék, Rábatamási, Fertőszéplak, Kapuvár. A községek egy részébe az idők folyamán két harangot is készítettek. A soproni templomok harangjai közül Seltenhofer öntötte a Szentlélek templom harangját 1828-ban és a Szent Mihály templomét, amelyet 1837-ben újraöntött, mert a korábbi, régi harang megrepedt.

Seltenhofer szállította a reformkorban épült vármegyeháza dísztermében felállított ingaóra számára is a harangokat.

A Győri u. 3. sz. alatti, a Kuruc-domb alján lévő harangöntő műhely valószínűleg szűkké vált, mert az 1869-es házlista szerint már a Kis u. 1. szám alatt működött a harangöntő műhely, amely ekkor már szivattyúkat is gyártott. (Ez az üzem még a 20. század első felében is a Seltenhofer utódok kezén volt.) Másik tulajdonuk a Torna utcában lévő lakóházuk volt, ahol szomszédjuk a másik soproni gyáros, **Hasenöhrl Ferenc** volt.

A Torna utca a kereskedők, nagykereskedők és gyárosok utcája volt Sopronban: lakott itt termény- és rövidáru-kereskedő, cipésmester, a fent említett két gyáros, valamint itt volt a város egyik mozija is.

1846 és 1886 között a Seltenhofer műhelyben 39 harang készült, elsősorban a környékbeli falvak számára, de például Alcsút, Tokaj és Békéscsaba evangélikus templomai is tőle rendelték harangot. A soproni evangélikus templom harangjai – három gyönyörű hangzású öntvény – 1864-ben, óriási ünnepség keretében szólaltak meg előszörre. (Ezeket a harangokat az I. világháborúban beolvasztották.)

A 20. század fordulójára azután az ő harangjai szóltak szinte az egész országban, még a távoli Szatmár megyében, Erdélyben, Pancsován is.

Seltenhofer Frigyes 1886-ig vezette a műhelyt. 1864-től kezdődően több jelentős európai kiállításon is részt vett és számos kitüntetést nyert. Legbüszkébb az 1878-ban Párizsban elnyert ezüst-éremre volt, mert ez volt azon a kiállításon az elnyerhető legrangosabb díj.

1886-ban vonult nyugalomba, s ekkor az öntőműhelyt fiainak adta át. 1903. január 21-én halt meg. Seltenhofer felesége **Bergmann Teréz**, egy Zittauból bevándorolt üveges-család leánya volt. Gyermekük közül három leányuk és két fiúk nőtt fel. A szakmát a legidősebb fiú, Frigyes folytatta, aki 1854-ben született, és Mittweidában tanult. Ettől kezdődően a cég Seltenhofer Frigyes és fiai néven szerepelt. A Frigyes fiú a vállalatból az üzemi részt vállalta, míg testvére, Lajos a kereskedelmi részben dolgozott.

Seltenhofer Frigyes részt vett a Soproni Képzőművészeti Kör megalakításában, s választmányi tagként is részt vállalt annak munkájában.

A Soproni Képzőművészeti Kör első kiállításán, 1897-ben is szerepelt mint műiparos, majd a két Seltenhofer fivér az „*udvari szállítók*” címet is megszerezte 1889-ben.

A századfordulón a Sopron környéki falvakban – Meggyes, Vulkapordány, Ruszt, Márcfalva, Ágfalva – mindenütt Seltenhoferék harangjai szóltak, ezek azonban az I. világháborúban elpusztultak. A harangokat domborművek díszítették. A leggyakoribb ábrázolások voltak: Szt. Péter, Szt. Lőrinc rostéllyal, Szt. Pál, Szt. Ferenc, Szt. Miklós, Szt. József, valamint Mária koronázása.

1894-ben öntötték az ezredik harangot, amelyet Nagykanizsa városának készítettek.

A TÚZOLTÓSZEREK GYÁRTÁSA SOPRONBAN

Seltenhofer Frigyes Keresztély felesége, Jozefa, a bécsi harangöntőnek, **Trackl**-nak volt a leánya. Több gyermekük született, akik közül csak Frigyes fia volt hosszabb életű.

Fiának 1844-ben már jelentős részt adott át a harangöntő üzemből. Frigyes fia előzőleg sokat utazott külföldön tapasztalatszerzés céljából. Hazatérésekor átvette az üzem egy részét, majd apja halála után (1848. február 5.) kibővítette az üzletet a tűzoltószerkegyártásával is. Utazásai közben ugyanis ezt tanulmányozta.

Sopron városában tűzifecskendőket az 1676. évi nagy tűzvész óta használtak, legalábbis az intézkedések sorában már említik az első városi „*Feuerordnung*”-ot 1680-ból.

1844-ben a város tanácsa foglalkozott a tűzoltás problémájával: javasolták, hogy létesítsenek hivatásos tűzoltóságot. A tanács azonban sokallta a költségeket, s csak egyetlen tűzoltó alkalmazását kívánta, aki ért a szivattyú kezeléséhez. Ezt a kérdést a Tűzoltó Egyesület megalakulása oldotta meg véglegesen. E tűzoltó egyesület előzményének tekinthetjük a városi tornaegylet megalakulását azért, mert a tornaegyletben résztvevő férfiak magukra vállalták egyúttal a tűzoltás gondját is. Az alapító tagok között voltak a Seltenhofer család férfitagjai is.

Ezt követően, 1866-ban megalakult a Soproni Torna- és Tűzoltó Egyesület. A soproni egyesület tagjai szorgalmazták a kormánynál önkéntes tűzoltó egyesületek általános felállítását, s ennek érdekében – egy év alatt – kb. 440 községben tartottak előadásokat. A törekvések eredményeképpen 1888-ban elrendelte a kormány, hogy minden községben kötelezően fel kell állítani, meg kell alakítani a tűzoltószervezeteket.

A hazai, s ezzel együtt természetesen a nyugat-magyarországi régió tűzoltó egyesületi rendszerének kiépülése fellendítő hatással volt Seltenhofer üzemére is. Seltenhofer első kitüntetését 1847-ben, az első soproni iparkiállításán szerezte „*egy tűz fecskendő önszivattyú művel 12 akót foglaltván*”. Fecskendője a katalógus 231. számán szerepel. A tulajdonos Seltenhofer Fridrik harangöntőként van feltüntetve.

A korabeli helyi újságból, az Oedenburger Zeitung-ból tudunk egy stájer gyárosról, aki fecskendőt vett Seltenhofertől. A vásárlást követően hamarosan tűz ütött ki gyárában, amit az új fecskendővel sikerült elfojtani.

Seltenhofer állandóan újított, tökéletesítette szivattyúit. Legújabb modelljét 1868-ban mutatta be nyilvánosan, nagy tömeg számára a városháza előtt. (Erről az eseményről Seltenhofer vízfestményt is készíttetett **Hauser Károly** soproni rajztanárral. A kép fametszetben az egykori soproni újságokban is megjelent, mint ritka esemény képe.)

Könyvet vezettek a tűzoltószerek gyártásáról is, a könyv vezetését azonban évszám nélkül kezdték meg az 1880-as évek elején. Az évszám szerint készült feljegyzések az 1897-es évben kezdődnek, de ekkorra már eljutottak a 4061-es gyártási számig. A legyártott fecskendők között találunk cséplőfecskendőket (Drehmaschinenspritzen), targoncás fecskendőket (Schubkarrenspritzen), kézfecskendőket (Tragspritzen, Buttenspritzen) és kocsifecskendőket (Wagenspritzen). Gyártmányaiknak híre az ország minden részébe eljutott. A megrendelők között olvashatjuk a következő városokat: Kassa, Nagybánya, Lomnic, Érsekújvár, Szeged, Szombathely, Zombor, Zirc, Pozsony, Budapest, MÁV, Ruszt, Lugos, Debrecen, Arad, Huszt, Zsibó, Máramarossziget, Igló, Szőreg.

Az 1897. évi részletes lajstrom azt mutatja, hogy 80–150 között váltakozik az évi termelés. Az ötezredik tűzoltófecskendőt Nyírbátor kapta. Ekkor a cégnek már volt szabadalmazott típusú tűzoltófecskendője, s Budapesten lerakatot is létesítettek.

Gyártmányaikkal az országos kiállításokon több díjat is szereztek: Pécsen 1888-ban, Bécsben 1890-ben, a millenniumi kiállításon 1896-ban ún. nagy érmet kaptak. 1897-ben az Országos Ipar-egyesülettől aranyérmet, az 1900-as párizsi világkiállításon pedig arany- és ezüst érmet szereztek.

IRODALOM

Csajkai Endre: A soproni harangöntés és tűzoltószerek gyártásának története. Sopron, 1942.

Thirring Gusztáv: Adatok a soproni céhekről a 19. század első felében – Soproni Szemle, 1941. 3. sz.

Thirring Gusztáv: Sopron városa a 18. században. Sopron, 1939.

Thirring Gusztáv: Sopron házai és háztulajdonosai 1734-től – 1939-ig. Sopron, 1941.